

CECILIA AF FORSELLES

Sivistys, muisti ja historia

Olemme kansakunta, joka on ylpeä kirjastoistaan ja käyttää niitä paljon. Ne edustavat kaikille kansalaisille mahdollisuutta sivistyä ilman kustannuksia ja riippumatta koulutuksesta. Kirjastojen sijaan keskustelua käydään koulujemme kutistetusta roolista sivistävänä instituutiona, ja muun muassa aineenopettajia huolestuttaa se, että nuoria koulutetaan historianopetuksen vähenemisen seurauksena historiattomuuteen.

Ilman vähintään Euroopan, Pohjoismaiden ja kansallisen historian pääpiirteiden ja kontekstin tuntemusta

nykypäivän ilmiöt saattavat jäädä monelle irrallisiksi, ja niitä tulkitaan miten sattuu. Sivistyksellähän perinteisesti tarkoitetaan myös kehittymistä, muuttumista ja ihmisenä kasvamista. Opimme uutta koko elämämme ajan, eikä sivistysprosessin lopputulosta voida ennakoita, kuten jo perinteisen uushumanistisen sivistysihanteen kannattajat esittivät 1800-luvun alussa. Erilaisten ilmiöiden kohtaamisessa sivistyksellä ja kehitymisellä on merkitystä jokaiselle ihmiselle. Historiantuntemus antaa työkaluja pohtia ja tarkastella asioita pitkällä perspektiivillä.

Muistitieto sekä tietomme ja käsityksemme historiasta ovat olennainen osa nykypäivän ymmärtämistä ja tulevaisuutta kohti orientoitumista. Haluan puolustaa historia- ja kulttuuriaineiden opetusta kouluissa. Historiapainottunutta klassista länsimaista sivistysihannetta on tietenkin täydennettävä nyky maailman tapahtumien ja eri kulttuurien tuntemuksella. Muistitieto, historiallisten syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen ja muu kulttuurinen sivistys antavat meille välineitä pohtia asioita osana tapahtumaketjuja ja suurempia kokonaisuuksia eikä vain irrallisina ilmiöinä. Rohkenen väittää, että historiatietoisuus ja sivistys ovat edellytyksiä nyky-yhteiskuntamme haasteiden ratkaisemiselle sekä elämämme merkityksellisyyden ja jatkuvuuden kokemukselle.

Kestävä ekologinen ja kulttuurinen kehitys on kaikkien yhteiskunnan alojen kannalta tärkeä tavoite. Meillä on menneiden aikojen ihmisiin verrattuna tämän päivän tieteellisen tiedon ansiosta toisenlaiset edellytykset käsittää ja selvittää toimintamme seurauksia laajasti ja monipuolisesti. Tarvitaan humaania, ihmistä ymmärtävää tietoa ja sivistystä sekä historiallista perspektiiviä, jotta voimme asettaa onnistuneita tavoitteita ja keksiä toimivia ratkaisuja. Historiatietoisuuden ja

klassisen sivistyksen vähenemisen on katsottu olevan yhteydessä myös huonontuneeseen empatiakykyyn. Kykyä ymmärtää itseämme ja muita voi harjoittaa syventymällä historiallisiin tulkintoihin.

Kansalliskirjasto kulttuuriperinnön ja muistitiedon vaalijana

Kirjastot edistävät kiinnostusta muun muassa kulttuuria, kirjallisuutta, historiaa ja kulttuuriperintöä kohtaan. Kansalliskirjasto on Suomen suurin ja vanhin tieteellinen kirjasto, joka vastaa kansallisen julkaisuperinnön ja kokoelmien kartuttamisesta, kuvailusta, säilyttämisestä ja käyttöön asettamisesta. Keskeisiin tehtäviin kuuluu kansallisen, eri tavoin julkaistun kulttuuriperinnön saatavuuden turvaaminen. Kansalliskirjasto tuottaa ja välittää tietoa tutkimukseen ja opiskeluun sekä kansalaisille että yhteiskunnalle. Kulttuuriperinnön ja muistitiedon kannalta ainutlaatuiset palvelut varmistavat sen, että voimme tarkastella kulttuuriamme monipuolisesti eri lähteitä käyttäen.

Kansalliskirjasto on viime vuosina panostanut digitaalisten palveluiden kehittämiseen. Ne tukevat monitieteistä ja eri alojen rajoja ylittävää tutkimusta mutta myös sivistystä ja historianharrastusta. Kulttuuriperintöön ja muistitietoon liittyvistä palveluista on tullut erittäin suosittuja. Avaamalla digitaalisessa muodossa olevan vanhan sanomalehden pystymme kurkistamaan menneisyyteen, jopa tietyn päivän ajankohtaisiin aiheisiin ja näkemyksiin. Muistitiedon ja arkistoidun aineiston käyttäminen sivistää, ja voimme vertailla tätä päivää tiettyyn päivään menneisyydessä. Digitaalisten palveluiden kautta on mahdollista löytää ja kohdata merkityksellistä ja jopa arvaamatonta tietoa.

Sivistysprosessissa kuten tutkimuksessakin erilaisten rajojen ylittäminen on tärkeää. Digitaaliset arkistot ovat helpottaneet ennen vaikeasti tavoitettavien tai ainutlaatuisten aineistojen löytyvyyttä ja käyttöä. Paikasta riippumaton aineistotarjonta antaa uusia mahdollisuuksia vertailevaan tutkimukseen ja erilaisten aineistojen yhdistämiseen. Vertaileva lähestymistapa ja historiatietoon tutustuminen ovat merkityksellisenä koetun muistitiedon rinnalla tarpeen hahmottaessamme nykyisyyttä. Yhä olennaisemmaksi nousee kuitenkin kysymys siitä, miten sivistys tukee muistitiedon käyttöä omassa elämässämme ja laajemmin yhteiskunnassa. Onko sivistys satunnaista etsimistä verkossa? Mielestäni ei. Sivistykseen pitäisi kuulua muistitiedon käyttöön kouluttautuminen. Tähän olisi erinomaisia mahdollisuuksia muun muassa koulujen historianopetuksessa.

Menneisyydenhallinta ja historiattomuus

Sivistys ja eritoten siihen liittyvä historiantuntemus ovat hyödyllisiä, koska ne auttavat meitä ymmärtämään ja tulkitsemaan nykyisyyttä mutta myös havaitsemaan niitä historiallisia aineksia, jotka edelleen vaikuttavat nykyi-

sydessä. Opimme näkemään, miksi arvostamme yhteiskunnassa tiettyjä asioita, ja hahmottamaan erilaisten arvojen taustoja. Historian tunteminen antaa meille aineksia ymmärtää, mitkä ovat ihmisenä olemisen ehdot.

Historiallinen lähestymistapa on keskeinen myös filosofiassa. Filosofin professori David Rosenthal on kiinnostavalla tavalla nostanut esiin sen, että filosofiassa kiinnitetään paljon huomiota alan historiaan. Hän esittää, että ”toisinaan filosofian tehtävänä ei ajatella olevan niinkään selvittää totuus asioista kuin kehittää ja työstää erilaisia näkökulmia todellisuuteen”.¹

Muistitieto voi rakentua ja historiakiinnostus kohdistua ihmisen toiminnan kaikkiin ulottuvuuksiin: kulttuuriin, taiteeseen, politiikkaan, perhe-elämään, uskontoihin, aatteisiin, tieteeseen ja niin edelleen. Muistitiedon käytössä ja historiantutkimuksessa ylipäätään keskeistä on lähteiden, tietojen ja väitteiden kriittinen tarkastelu. Varsinkin nousevan populismin varjossa näitä taitoja tarvitaan. Historiantuntemukseen perustuva sivistys antaa mahdollisuuden kyseenalaistaa yksinkertaisesti käsitteitä maailmasta ja eri ilmiöistä.

Viime vuonna tuli kuluneeksi 100 vuotta tapahtumista, joista on kirjoitettu, puhuttu ja ajateltu pitkään monella eri nimellä: kansalaissota, sisällissota tai vapaussota. Seppo Hentilä tarkastelee vuoden 2019 Tieteen päivillä Vuoden tiedekirja -palkinnon saaneessa teoksessaan *Pitkät varjot. Muistamisen historiaa ja politiikkaa*, miten vuosi 1918 on vaikuttanut pitkään yhteiskunnassa ja ihmisissä. Hentilän mukaan historian esityksillä on erilaisia legitimaatiotehtäviä sekä voittajien että häviäjien kannalta. Hän lanseeraa suomenkielisen termin ”menneisyydenhallinta” käännoksenä saksan sanasta *Vergangenheitsbewältigung*. Hentilälle käsite tarkoittaa sitä, miten (vaikeaa) menneisyyttä voidaan ylipäätään käsitellä niin, että sen kanssa päästään sinuiksi ja siten ikään kuin ”hallitaan” sitä. Hentilä muistuttaa kirjassaan, että historialliset tulkinnat ja muistitiedon eri esitykset muokkaavat pitkään meitä ja poliittista kulttuuria.²

Itsemme ymmärtäminen osana yhteiskuntaa ja sen historiaa on paitsi kiinnostavaa myös osa sivistysprosessia – ihmisenä kasvamista. Aikamme sivistykseen voisi kuulua suurempi ymmärrys historiantulkintoihin ja muistitietoon liittyvistä syvistä, pitkistä ja vaikutusvaltaisista identiteetin, kulttuurin ja politiikan prosesseista. Historioitsijat julkaisevat hyviä kirjoja meillä ja muualla, mutta miten tieto välittyy kansalaisten sivistykseen, nuorten ja aikuisten tietoisuuteen ellei historiaa opeteta kouluissa? Toivon, että historiattomuuden aikakautta ei tule.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Justin Weinberg, Why Study the History of Philosophy? *Dailynous* 15.9.2014. Verkossa: dailynous.com/2014/09/15/why-study-the-history-of-philosophy/
- 2 Seppo Hentilä, *Pitkät varjot. Muistamisen historia ja politiikka*. Siltala, Helsinki 2018.